

FACTSHEET

Belevingsonderzoek naar energietransitie onder Rotterdammers

INHOUD FACTSHEET

Samenvatting

1. Inleiding
2. Beschrijving onderzoeksgroep
3. Aardgasvrij
 - 3.1 Kennis over aardgasvrij
 - 3.2 Mening over aardgasvrij
 - 3.3 Gevolgen voor de buurt
4. Gebruik van aardgas
5. Alternatieven aardgas
6. Mening over stadsverwarming
7. Keuzevrijheid
8. Informatiebehoefte
 - 8.1 Wat wil men graag weten?
 - 8.2 Communicatiekanalen
 - 8.3 Betrokkenheid Rotterdammers
9. Van het aardgas af
 - 9.1 Wanneer horen over aardgasvrij
 - 9.2 Jaartal aardgasvrij
10. Verwachtingen
 - 10.1 Gemeente
 - 10.2 Rijk
 - 10.3 Woningbouwcorporaties

Samenvatting

Onder 39 Rotterdammers is in februari 2019 een kwalitatief belevingsonderzoek uitgevoerd naar de energietransitie die in Rotterdam gaat plaatsvinden. De meesten zijn zich ervan bewust dat we voor 2050 van het aardgas af gaan. Men denkt daar zowel positief als negatief over. Veel mensen vinden het goed voor de toekomst, het klimaat en milieu, maar vragen zich ook af wat het gaat kosten en of het wel doordacht is. Er bestaat ook twijfel over het aardgasvrij worden. Over of het goed doordacht is, of de alternatieven betrouwbaar zijn, of het de beste oplossing is en of er over een aantal jaar geen betere alternatieven zijn. Geopperd wordt om (meer) fundamenteel onderzoek te doen naar alternatieven van aardgas. De meesten zien niet echt op tegen het aardgasvrij worden, al is er een aantal mensen die liever koken op aardgas dan elektrisch. Wel denken mensen dat het veel overlast veroorzaakt in de wijk en hebben velen niet echt een beeld bij alternatieven voor aardgas. Men maakt zich vooral zorgen over de kosten die het met zich meebrengt voor henzelf. Kopers zijn regelmatig bereid om zelf te investeren, meestal willen ze dan liever sparen dan lenen. Maar veel mensen verwachten ook een tegemoetkoming vanuit de overheid. Ze hebben vooral behoefte aan informatie over wat er staat te gebeuren, het liefst zo snel mogelijk. En ze stellen een vorm van inspraak zeker op prijs. Belangrijk is een heldere planning en ruim van tevoren horen wat de bedoeling is.

1. Inleiding

De Rijksoverheid heeft besloten dat Nederland en dus ook Rotterdam in 2050 aardgasvrij moet zijn. Bij een dergelijke energietransitie is participatie van burgers van belang aangezien zij hun gedrag, woon- en leefomgeving moeten (helpen) aanpassen aan de nieuwe realiteit (een CO2-neutrale en aardgasvrijere samenleving). Gezien eerdere onderzoeksrapportages ten aanzien van energietransitie mag aangenomen worden dat niet iedereen klaar is voor de energietransitie. Aangenomen mag ook worden dat er onder Rotterdammers heel verschillend gedacht wordt over energietransitie. Waar de een wellicht graag zelf een bijdrage levert, zal de ander nog sceptisch kunnen staan tegenover bepaalde veranderingen.

De gemeente Rotterdam heeft daarom onderzoek laten uitvoeren onder een gemêleerde groep Rotterdammers om verschillende meningen / ideeën rondom energietransitie op te halen. Om in korte tijd een brede groep Rotterdammers te bevragen is er gebruik gemaakt van Blauw Research, die een groot aantal Rotterdammers in hun bestand hebben die graag meewerken aan onderzoek. Zij hebben in totaal 40 Rotterdammers geselecteerd op: leeftijd, huishoudenssamenstelling, type woning en woonwijk. Gekozen is om 10 Rotterdammers 1-op-1 interview te interviewen. Tijdens deze gesprekken is het mogelijk om meer in te zoomen op eenieders persoonlijke situatie. Daarnaast zijn er in totaal 29 Rotterdammers bevraagd in drie focusgroepen. Tijdens deze focusgroepen is informatie opgehaald bij een gemêleerde groep Rotterdammers. Het veldwerk heeft plaatsgevonden in de periode 11 februari - 21 februari 2019. Tijdens de interviews en focusgroepen is dezelfde gesprekshandleiding gehanteerd, waardoor de resultaten als een geheel beschreven kunnen worden. Van alle gesprekken is een verslag gemaakt. Deze verslagen zijn geanalyseerd en de resultaten zijn beschreven in deze factsheet.

2. Beschrijving onderzoeksgroep

In totaal hebben er 39 Rotterdammers meegedaan aan het belevingsonderzoek. Om een representatief beeld te kunnen schetsen heeft Blauw Research een gemêleerde groep Rotterdammers benaderd en bereikt. De leeftijd varieerde van 23 jaar tot en met 78 jaar. Ongeveer de helft heeft een koopwoning en de andere helft een huurwoning. Eén iemand woont antikraak. Het inkomens- en opleidingsniveau is ook heel wisselend. Dit varieerde van mensen in met een bijstandsuitkering tot en met twee keer modaal of meer en hoog tot en met laag opgeleiden. Daarnaast is er rekening gehouden met een goede spreiding over heel Rotterdam. Hierbij moet worden opgemerkt dat representativiteit in kwalitatief onderzoek gericht is op het geven van een volledig beeld van verschillende houdingen, meningen en

gedragingen die bestaan binnen de doelgroep van het onderzoek. De keuzes bij de selectie van respondenten voor dit onderzoek, zijn dus gericht op factoren die invloed hebben op mening, houding en gedrag, zoals leeftijd, koop/huur, wijk, man/vrouw, opleidingsniveau en inkomen. Tijdens dit onderzoek is er een duidelijk moment van informatieverzadiging opgetreden, waaruit blijkt dat het beeld dan compleet is. In de bijlage is een tabel opgenomen waar (geanonimiseerde) gegevens van de respondenten staat opgenomen.

3. Aardgasvrij

3.1 Kennis over aardgasvrij

De meerderheid weet dat Nederland en dus ook Rotterdam van het aardgas af moet. Vier respondenten weten het niet. Gevraagd is wat men denkt dat de redenen zijn om van het aardgas af te gaan. Milieu, klimaat, CO2-uitstoot verminderen wordt vaak genoemd.

En het feit dat we toe willen naar groene

energie. Ook veel mensen verwijzen naar de verzakking en aardbevingen in Groningen en het feit dat we het in Rusland moeten halen wanneer het in Groningen op is. Ook kosten zijn regelmatig genoemd en politieke spanningen die de prijzen opdrijven. In een van de focusgroepen is opgemerkt dat het gaat om zelf kleine steentjes bijdragen omdat het niet goed gaat met de aarde. Daar is niet iedereen het mee eens: zij zien hun toegevoegde waarde niet als anderen alsnog vervuilen. Ook ziet iemand het als een 'modegril': opeens zou aardgas vervuilend zijn, terwijl in regio Haaglanden bussen op aardgas rijden omdat ze zo schoon zijn. Iemand anders merkt op dat het op korte termijn wellicht beter is om gas te blijven gebruiken, omdat elektriciteit vaak niet schoon wordt opgewekt.

3.2 Mening over aardgasvrij in het algemeen

Zoals blijkt uit deze woordwolken zijn er heel veel verschillende meningen geuit over 'van het aardgas af gaan'. De meningen zijn iets vaker

positief dan negatief. Veel mensen vinden het namelijk veiliger, goed voor de toekomst, het klimaat en milieu. Daar willen ze graag hun steentje aan bijdragen. Ook kan Nederland wellicht voorloper worden in nieuwe technologieën. Maar veel respondenten vragen zich af wat het gaat kosten. Bij een aantal respondenten bestaat twijfel over aardgasvrij worden. Ze begrijpen niet waarom het nodig is. Mensen vragen zich daarbij van alles af. Is van het aardgas afgaan wel de beste oplossing? Hoeveel invloed heb je als klein landje? Is het wel goed doordacht? Zijn de alternatieven wel betrouwbaar? Wellicht is het zinvol om geld te steken in fundamenteel onderzoek naar alternatieven voor aardgas. Het lijkt een te snelle beslissing om nu van het aardgas af te gaan. Een klein aantal respondenten houdt niet van verandering en ziet op tegen elektrisch koken.

3.3 Mening over aardgasvrij in de woning

Over het afstappen van gas wordt wisselend gedacht: sommigen zien er geen problemen in en vinden het goed dat er wordt nagedacht over hoe het duurzamer kan. Veiligheid wordt regelmatig genoemd als pluspunt. Ook schatten sommigen in dat het goedkoper is, alhoewel anderen denken dat de belastingtarieven dan wel zullen stijgen. Er is een klein aantal respondenten zelf al bezig met het aardgasvrij maken van de woning. Maar ze weten niet altijd waar ze moeten beginnen en missen informatie, of vinden het heel duur. Veel opmerkingen zijn gemaakt over anders koken. Voor sommigen is het geen probleem, maar er zijn ook mensen die opzien tegen het elektrisch koken. Mensen die al zijn overgestapt merken vaak op het fijn te vinden om elektrisch te koken. Ook voelen mensen zich 'gedwongen' om een nieuwe kookplaat en nieuwe pannen te kopen. Regelmatig zegt men dat het vast een kwestie van gewenning is.

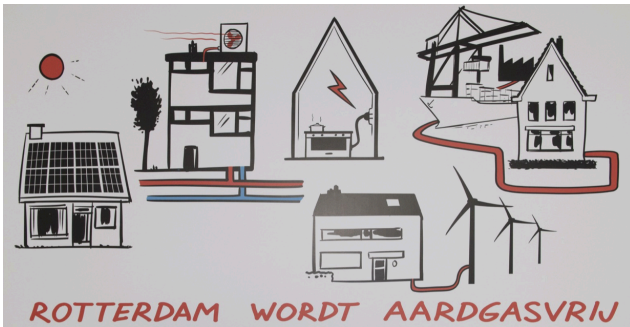
3.4 Gevolgen voor de buurt

Respondenten zien heel veel gevolgen voor hun buurt, in huis en vooral buiten. Men denkt dat de reacties niet altijd positief zullen zijn, maar dat de meerderheid het gewoon over zich heen zal laten komen. Veel respondenten verwachten enorm veel overlast door opengebroken straten. Zeker wanneer er een nieuw warmtenet aangelegd wordt. Sommigen vragen zich af wat er met alle overbodige spullen gaat gebeuren, zoals CV-ketels, gasfornuizen en gashaarden. Het verschil tussen huurders en kopers wordt hier aangestipt. Voor kopers levert het uiteindelijk wellicht ook voordelen op. Verder zal het vermoedelijk veel werkgelegenheid opleveren. Hier wordt het belang van goede informatie en een goede planning vaak aangegeven, zodat er begrip ontstaat bij mensen.

4. Gebruik van aardgas

Door de meeste respondenten wordt nog volop gebruik gemaakt van aardgas, zowel om te verwarmen als te koken. Een aantal respondenten is gedeeltelijk van het gas af omdat ze in

een wijk wonen met stadsverwarming. Een paar respondenten koken daarnaast ook elektrisch en zijn dus al aardgasvrij. Maar het merendeel van de respondenten gebruikt nog aardgas: om te koken en nog vaker om te verwarmen (met CV-ketel, HR-ketel of een klein aantal met moederhaard). Eén respondent geeft aan in het afgelopen jaar alles nog vervangen te hebben voor een

nieuwe HR-ketel en gasfornuis. Een klein aantal respondenten probeert zelf over te gaan naar aardgasvrij, maar lopen tegen hoge kosten aan. En iemand geeft aan dat hij ondanks zijn inspanningen voor een beter energielabel alsnog tegen hoge kosten aanloopt, vanwege belastingen.

5. Alternatieven aardgas

Gevraagd is naar de alternatieven die respondenten kennen voor aardgas. Veel respondenten kennen geen of slechts enkele alternatieven. De meest genoemde alternatieven zijn stadsverwarming, elektriciteit, warmtepomp, windenergie en zonnepanelen. Maar daar worden ook regelmatig kritische opmerkingen bij gemaakt. Elektriciteit is alleen interessant mits het duurzaam wordt opgewekt *'als ze die op de Maasvlakte uit een kolencentrale gaan halen'*... Warmtepompen zijn nog steeds heel prijzig en zouden veel herrie te maken. Zonnepanelen worden niet bepaald duurzaam vervaardigd en het aanleggen van een warmtenet is wel een enorme ondergrondse operatie. De meesten zien het nog niet voor zich. Andere alternatieven die slechts een enkele keer zijn genoemd zijn waterstof, biogas, geothermie, frituurvet, open haard en de palletkachel. Over waterstof laat een aantal respondenten zich kritisch uit,

aangezien de aandelen hiervan in handen zijn van grote bedrijven zoals Shell 'we hebben inmiddels gezien hoe die zijn omgegaan met fossiele brandstoffen' en 'Wie bestuurt het land? Shell of de Tweede Kamer?'. Eén respondent adviseert om elke Rotterdammer een windmolentje te geven om zelf energie op te wekken.

In deze woordwolk staat wat respondenten belangrijk vinden aan een alternatief voor aardgas. Duurzaamheid, schoon, veilig en betaalbaar zijn vaak gehoorde geluiden. Verder vraagt een aantal respondenten zich af of er niet eerst veel meer onderzoek moet worden gedaan? De verwachting is dat de ontwikkelingen in de aankomende jaren nog heel snel zullen gaan. En dan moeten we over een aantal jaar misschien weer opnieuw omschakelen. Ook merkt een aantal respondenten op dat er waarschijnlijk niets te kiezen valt, aangezien er te veel belangen spelen.

6. Mening over stadsverwarming

Een aantal respondenten heeft zelf stadsverwarming. Zij zijn daar veelal tevreden over. Eénmaal wordt wel opgemerkt dat het 10 minuten duurt voordat er warm water is, maar dat wordt door andere gebruikers van stadsverwarming niet herkend. Een ander noemt als nadeel dat je weinig keuzevrijheid hebt en bijvoorbeeld verplicht bij Nuon moet afnemen. Ook is genoemd dat je niet altijd invloed hebt op het eigen verbruik. Een klein deel van de respondenten kent het concept stadsverwarming nog niet en de meesten weten niet precies hoe het werkt. Het lijkt voor de meesten logisch om het in te zetten als alternatief voor aardgas. Voor sommigen klinkt het logisch om zoiets als warmte centraler te regelen. Alleen vraagt men zich af hoeveel ravage in de stad het oplevert, of het wel werkt in de hoge gebouwen, en of er altijd restwarmte beschikbaar blijft.

7. Keuzevrijheid

Over keuzevrijheid wordt heel wisselend gedacht door respondenten. Velen geloven niet in keuzevrijheid en denken dat er per wijk gekozen zal worden door de overheid / gemeente. Of is het Rijk niet degene die bepaalt, zo vraagt een deel van de respondenten zich af. Mensen zien vaak verschil in keuzevrijheid tussen huurders en eigen woningbezitters. Sommigen vinden dat de overheid de keuze moet maken, maar anderen vinden dat je eigenlijk wel moet kunnen kiezen, bijvoorbeeld in prijs, waar je je goed bij voelt en in verschillende aanbieders. Ook vinden respondenten dat je zelf moet kunnen kiezen wat je binnenshuis gaat veranderen. Als je mag kiezen zorgt het er wel voor dat je je serieus genomen voelt. Aan de andere kant

bestaat ook de angst dat mensen dan alleen kiezen voor wat het voordeligst is, wat niet perse de beste keuze hoeft te zijn. Sommigen geven duidelijk aan dat ze inderdaad graag het goedkoopste alternatief willen. Het zou fijn zijn als het aantal keuzes beperkt blijft, anders wordt het te ingewikkeld. Goed onderzoek naar wat het beste werkt, wordt genoemd als belangrijk punt. Verder wordt geopperd dat bewoners minimaal wel inspraak zouden moeten hebben voorafgaand aan de besluitvorming. Maak bijvoorbeeld gebruik van informatierondes en vragenrondes. Of gebruik de wijkdeelraden om het in de week te leggen bij bewoners. Men vindt het belangrijk dat er uiteindelijk een goed onderbouwd alternatief komt.

Een goede voorlichting en onderbouwing vanuit de overheid is essentieel is en zorgt voor meer begrip.

Als je nu zelfvoorzienend gaat worden heb je wel een eigen keuze.

Zet een enquête uit waarin drie opties met kostenplaatje worden gepresenteerd. De overheid kan dan inventariseren waar de voorkeur bij mensen naar uitgaat.

8. Informatiebehoefte

8.1 Wat wil men graag weten?

Tijdens bijna alle gesprekken blijkt aan het begin al de enorme behoefte aan informatie. Respondenten noemen daarom ook heel veel punten die van belang zijn als het gaat om informatiebehoefte.

Veel informatie die ze graag willen heeft te maken met kosten en wie het gaat betalen. Verder wil men ook graag inzicht in het proces, de voortgang en de termijn waarop een en ander gaat gebeuren. Verder is er behoefte aan een stuk onderbouwing waarom er voor een bepaald alternatief is gekozen, met wie er

wordt samengewerkt en wie er aan gaat verdienen. Ook informatie over de belastbaarheid voor het milieu en het effect op de gezondheid vindt men belangrijk. Respondenten vragen zich af hoe ze energie gaan opwekken en of het CO2 neutraal is. Verder is de vraag of er al

voldoende onderzoek is gedaan naar alternatieven? *'voordat ze alles weer moeten terugdraaien..!'*

8.2 Communicatiekanalen

De wijze waarop respondenten geïnformeerd willen worden is heel divers. Zowel lokale als landelijke media worden genoemd. Vaak wordt aangegeven om zoveel mogelijk communicatiekanalen te gebruiken.

Persoonlijke informatie-overdracht vinden mensen belangrijk: 1-op-1 voorlichting, informatiepunten, wijkvergaderingen en informatie-avonden zijn genoemd. Verder gebruik maken van digitale media: een website, social media zoals Instagram, een speciale app, een chat via internet en de Facebookpagina 'Like je wijk'. Veel respondenten noemen een persoonlijke, geadresseerde brief.

Een bord plaatsen in de wijk op een zichtbare plaats

Een speciaal mailadres en telefoonnummer

Een melding via overheidsdiensten

Een magazine, folder

Reclame tussen series

Een nieuwsbrief

Posters bij lokale winkels

Informatiepunt op Rotterdam CS

Een documentaire op nationale televisie 'een soort luizenmoeder, maar dan voor energie'

Daarnaast zijn nog genoemd:

De tips die er nog aan toe worden gevoegd zijn dat de informatie is meerdere talen verspreid moet worden, dat het simpel wordt uitgelegd, dat de informatie 'nuchter' gepresenteerd wordt én dat het leuk gepresenteerd wordt.

8.3 Betrokkenheid Rotterdammers

De meerderheid van de respondenten heeft geen behoefte aan het spelen van een actieve rol in het proces van aardgasvrij maken van de stad/de wijk. Eén iemand zou het leuk vinden om kritisch mee te denken. Maar enige mate van betrokkenheid is voor sommigen wel fijn.

Bijvoorbeeld meedoen in groepsgesprekken, zoals het groepsgesprek van dit onderzoek. De mensen die hieraan meedoen kunnen het dan verder communiceren in hun wijk. Ook kunnen bewoners geluiden meenemen naar wijkvergaderingen of informatie uit wijkvergaderingen terugkoppelen aan bewoners. Er is wel een aantal respondenten die het actief zou willen inbrengen in de VVE. Verder tipt iemand om mensen belangrijk te maken en ze bijvoorbeeld subsidie te geven op een duurzaam product wanneer ze actief participeren. Of om 'ambassadeurs' aan te stellen die fungeren als doorgeefluik van informatie. Aangegeven wordt dat bijvoorbeeld de woningstichting iets zou kunnen organiseren voor huurders. Verder vinden ze veelal dat professionals hiervoor betaald worden, dus *'waarom zou ik dat vrijwillig gaan doen?'*

9. Van het aardgas af

9.1 Wanneer horen over aardgasvrij

● 2-6 maanden ● 1-1,5 jaar ● 2 jaar ● 5 jaar ● 10-15 jaar

Veel respondenten willen ruim van tevoren te horen krijgen wanneer hun wijk van het aardgas af moet. Een klein aantal respondenten zegt een paar maanden van tevoren. Maar de meesten willen het minimaal een jaar van tevoren weten. En redelijk veel respondenten nog veel langer van tevoren: minimaal 2 jaar, 5 jaar, 10 jaar of zelfs 15

jaar van tevoren. Duidelijk is dat niemand iets wist van de planning tot nu toe. Door dit onderzoek realiseren ze zich pas dat dit überhaupt staat te gebeuren op korte termijn.

9.2 Jaartal aardgasvrij

Wanneer gevraagd wordt naar het jaartal dat ze van het aardgas af willen, dan noemt een klein aantal respondenten 2020. Maar heel veel mensen schuiven het liever voor zich uit. *'Als je pionier bent, betaal je meestal de rekening'*. Zo noemen ze 2023, 2024, 2025, 2026, 2029, 2030, 2040 en 2050. Sommigen willen het voor zich uit schuiven omdat ze net een nieuwe ketel of nieuw gasfornuis hebben. Redelijk veel mensen hebben vooral behoefte aan een planning, omdat ze wellicht moeten investeren én dus sparen. Graag ontvangen mensen een tijdsplanning waaruit blijkt wanneer hun wijk aan de beurt is. En sommigen willen graag een voortgangsrapportage of herinneringsberichten. *'De datum 2050 is hard, dus ze kunnen nu al een planning maken. Dus laat het dan ook nu al weten, ook al is het pas over 30 jaar'*. Verder is opgemerkt dat het verstandig is om op ontwikkelingen te wachten en niet te gaan forceren *'Wie weet halen ze het uit de ruimte straks, je weet het echt niet'*. Veel respondenten zijn het er wel over eens dat de gemeente het beste zelf een planning kan maken. Ze kunnen dan rekening houden met andere werkzaamheden. Inspraak voor de burger in dit hele proces wordt door velen wel op prijs gesteld.

10. Verwachtingen ten aanzien van diverse partijen

Respondenten geven veel zaken mee die van belang zijn voor de gemeente en het Rijk. Soms zijn mensen pessimistisch en zijn ze bang dat ze niets hoeven te verwachten van diverse partijen en dat het toch allemaal wel gebeurt zonder al te veel inspraak van burgers. De volgende verwachtingen en tips zijn genoemd.

10.1 Gemeente

Overlast op straat

- Houd rekening met minder validen, kinderwagens, parkeeroverlast en toegankelijkheid van parkeergarages bij het openbreken van de straten.
- Houd rekening met grootschalige evenementen

Informatie

- Zorg voor goede informatievoorziening. Kondig alles goed en ruim op tijd aan via diverse communicatiekanalen. Gebruik geen 'ambtenarentaal' en maak gebruik van goede voorlichters.
- Zorg dat de informatie klopt.
- Zorg voor goede uitleg en overtuig mensen, anders stuit de gemeente op weerstand. Mensen zijn ook vaak pessimistisch (bijvoorbeeld op social media): dus een goede inhoudelijke uitleg over deze transitie is noodzakelijk. *'Het kan heel goed, maar mensen moeten het wel willen en daar ligt een rol voor de gemeente.'*
- Richt een fysiek informatiepunt in waar je terecht kan met vragen.

Heldere planning

- Stem zaken in de buitenruimte goed op elkaar af, zodat de straten niet steeds opnieuw opengebrouwen worden.
- Benoem het jaartal waarop mensen van het aardgas af moeten, dan kunnen ze daar rekening mee houden.

Kosten

- Houd rekening met de kosten die het met zich meebrengt voor de burger.
- Maak het mogelijk dat huurders zonnepanelen kunnen aanschaffen.

Overig

- Houd rekening met kopers en geef hen inspraak.
- Neem eerst een bepaalde wijk of locatie als proeflocatie en leer daarvan. Of las een 'wenperiode' in nadat informatie is gegeven over wat er staat te gebeuren.
- Let erop dat er genoeg mensen zijn die het werk kunnen uitvoeren, want er is enorme schaarste aan bijvoorbeeld loodgieters.
- Houd rekening met mensen die dan zelf gasflessen thuis gaan gebruiken.
- Bied nazorg wanneer zich problemen voordoen.
- Geef het goede voorbeeld door zelf (gemeentelijke panden) te verduurzamen. Roteb is een mooi voorbeeld van het CO2-neutraal worden, zo wordt aangegeven.

10.2 Rijk

Subsidies

Van het Rijk verwachten veel respondenten een tegemoetkoming in de kosten in de vorm van subsidies, aangezien zij bepalen dat zaken op grote schaal veranderd moeten worden.

Informatie

Vanuit de Rijksoverheid zou goede voorlichting moeten komen. Bijvoorbeeld via een app of social media. Of via zoiets als Postbus 51 om zoveel mogelijk mensen te bereiken.

Advisering

Van het Rijk verwachten respondenten objectieve advisering over alternatieven. Gemeenten kunnen dit wellicht weer wijkgericht oppakken.

Gebruik maken van kennis

Maak gebruik van opgedane ervaring en dus kennis.

Helder beleid

Zowel voor gemeenten, bedrijven als voor particulieren is het van belang om inzicht te krijgen in helder beleid vanuit de overheid.

Er is behoefte aan inzicht in wat er verder binnen de EU gaat gebeuren: wat is het effect op andere landen gezien de im- en export van gas.

Zorg dat er geen monopoliewerking kan ontstaan in het aanbieden van alternatieven en dat de prijzen niet onnodig hoog worden.

10.3 Woningbouwcorporatie

Dat zij alle aanpassingen realiseren in de woningen, zoals een nieuwe ketel. De verwachting is wel dat mensen zelf een nieuw kookfornuis moeten kopen.

11. Betaalbaarheid aardgasvrij

11.1 Bereidheid om te investeren

Aan de respondenten is gevraagd of zij bereid zijn om zelf te investeren in het aardgasvrij maken van hun woning. Vaak wordt opgemerkt dat er behoefte is aan een 'plaatje' vanuit de overheid, mensen weten niet wat ze precies te wachten staat. Iets minder dan de helft van de respondenten geeft aan wel bereid te zijn om te investeren in het aardgasvrij maken van hun woning. Veel mensen hebben geen idee aan welke kosten ze moeten denken. Veelal zijn degenen die willen investeren eigenaren van koopwoningen. En dan zit er vaak de verwachting aan vast dat een dergelijke investering rendement gaat opleveren. Verder zijn veel respondenten het erover eens dat de gemeente het initiatief neemt en dus financieel tegemoet moet komen. Een enkele keer geeft een huurder aan wel bereid te zijn om te investeren, maar dan alleen in een elektrische kookplaat.

Eén koper is wel bereid om te investeren, maar geeft het uiteraard liever uit aan vakantie.

Eén koper zegt volmondig 'ja' omdat hij gek is op technologische ontwikkelingen en denkt dat hij er de investering altijd uit zal halen. Eventueel pas met de verkoop van zijn huis.

Twee kopers verminderen zelf hun gasverbruik in stapjes, maar geven aan dat de verwachte investering om volledig van het gas af te gaan zo'n € 30.000,- bedraagt. Dat is teveel geld.

Er heerst twijfel, want wat krijg je er voor terug? Bijvoorbeeld een investering in elektrisch koken levert een lagere energierekening op, maar is dat binnen vijf jaar rendabel? En misschien wordt het in de toekomst wel gesubsidieerd. *'Probleem is dat je niet weet wanneer je moet. Dan loop je voor en dan stoot je je neus.'*

Eén koper die wil investeren merkt op 'ik heb daar geen keuze in, het wordt opgelegd door de overheid'.

Eén koper wil wel investeren in een nieuwe kookplaat, maar vindt dat de overheid de kosten moet dragen voor zaken die verplicht veranderd moeten worden.

Eén koper wil alleen investeren als het iets oplevert *'ik kan mijn begroting net een beetje kloppend houden en er moeten geen dingen bijkomen. Het is gewoon oneerlijk in mijn ogen.'*

Eén huurder zou willen investeren als het echt niet anders kan, liever zou ze kostenvrij overstappen.

Eén koper wil overstappen naar elektrisch, maar vraagt zich af of ze dan ook nog haar vastrecht voor gas moet betalen.

Of ze gaan dan uit van de fictieve situatie dat ze een eigen woning hebben. Veelal vinden huurders dat de verantwoordelijkheid bij de huisbaas dan wel woningbouwcorporatie ligt.

11.2 Totale investeringen

Aan degenen die bereid zijn om zelf te investeren is gevraagd hoeveel ze zelf willen investeren. Dat bedrag varieert van € 100,- tot € 5.000,-. Eén respondent noemt € 10.000,-. Wanneer mensen lagere bedragen noemen (zoals tussen de € 100,- en € 500,-), dan gaat het om een eenmalig bedrag of het zelf vervangen van de kookplaat. Degenen die meer willen investeren zien het als een investering waar ze rendement uit kunnen halen. Een klein deel van de respondenten is ook wel bereid om iets te investeren voor 'het goede doel'. Wanneer het gaat om huurders wordt vaak geopperd dat woningbouwcorporaties investeren en dat zij het kunnen terug verdienen doordat de energiekosten dalen en ze de huur kunnen verhogen.

11.3 Sparen en lenen

Het merendeel van de respondenten is niet bereid om te sparen of te lenen. Er is nog teveel onbekendheid over waar ze dan precies voor moeten gaan sparen of lenen. En regelmatig roept het bij mensen het gevoel op dat ze moeten gaan sparen voor iets dat ze wordt opgedrongen. En dat gaat ze te ver. Sommigen willen wel sparen, maar weten tegelijkertijd niet wanneer ze van het aardgas af moeten. Dat zou dan wel duidelijk moeten zijn.

Degenen die wel willen sparen of lenen zijn veelal de eigenaren van koopwoningen: ongeveer de helft van hen geeft aan hiertoe bereid te zijn. Meestal willen ze liever sparen dan lenen. Een paar eigenaren van koopwoningen ziet in dat het rendement kan opleveren om te lenen. Ze hopen op lagere maandlasten of een tegemoetkoming vanuit de overheid omdat ze zelf gaan verduurzamen.

Tegelijkertijd wordt de angst uitgesproken dat lenen misschien ook niets oplevert. Men is bang dat de overheid toch graag zijn inkomsten binnenhaalt en dat er dan bijvoorbeeld weer extra belasting wordt geheven op bepaalde vormen van verduurzamen, zoals zonnepanelen. Verder denkt iemand dat burgers wel meedoen wanneer de gemeente goed kan uitleggen en onderbouwen aan burgers dat een redelijke besparing op energiekosten mogelijk is. Een lening kan dan neutraal worden doordat de burger op nota's bezuinigt en doordat zijn woning in waarde stijgt. En misschien is het dan beter om leningen in producten te verstrekken in plaats van in geld. Een aantal respondenten ziet wel een rol voor de overheid weggelegd wanneer het gaat om lenen: bijvoorbeeld door het fiscaal aantrekkelijk te maken of te lobbyen bij banken die een lagere rente rekenen als mensen willen verduurzamen. Ook noemen mensen de nationale energiebesparings-

financiering, waarbij kopers op hypothecaire basis geld kunnen lenen. Of dat energiebedrijven het financieren.

11.4 Mening over betaalbaarheid voor Rotterdammers

Over de betaalbaarheid zijn uiteenlopende opmerkingen gemaakt. Redelijk veel respondenten zijn het erover eens dat er inkomensafhankelijk (en dus individueel) gekeken moet worden. En daarbij moet rekening worden gehouden met wat mensen daadwerkelijk te besteden hebben. Specifiek worden mensen met modale inkomens genoemd, die vaak net buiten alle regelingen vallen, maar qua inkomen wel gerekend worden tot een doelgroep die extra belast kan worden *'die krijgen al die toeslagen niet, maar houden uiteindelijk onder de streep minder over dan alle mensen die dat wel krijgen'*. Wanneer het gaat om de doelgroepen die financieel ondersteund moeten worden, dan worden de mensen met lage inkomens genoemd: mensen met bijstandsuitkering, AOW, schulden, eenoudergezinnen, huurders in sociale huurwoningen en mensen in de dak- en thuislozenopvang. Ook een aantal respondenten die zelf in de bijstand zitten, geven duidelijk te kennen niets te kunnen missen. Een aantal mensen is van mening dat we de kosten met zijn allen moeten dragen. En als de gemeente het betaalt, dan gaan de belastingen omhoog, waardoor mensen het alsnog met zijn allen betalen. **Een aantal tips zijn gegeven:**

Leer van andere systemen/regelingen die al werken en getest zijn op fraudegevoeligheid: hoe ze daar onderscheid maken in wat men kan betalen (bijvoorbeeld huursubsidie, zorgtoeslag).

Let op de particuliere verhuurders en hoe zij gestimuleerd worden om te investeren.

Denk na over subsidieregelingen: ook wanneer het gaat om milieubelangen.

Communiceer duidelijk wat de bedoeling én de planning is vanuit de gemeente (zie verder kopje 'informatiebehoefte').

Laat mensen een nieuwe ketel leasen in plaats van aanschaffen.

11.5 Mening over eenmalige aansluiting op warmtenet

Aan de respondenten is gevraagd of zij vinden dat groepen/gebouwen met een grotere ketel die meer warmte uit de leiding van het warmtenet gebruiken én een grotere aansluiting nodig hebben meer moeten betalen als eenmalige bijdrage om op het warmtenet te komen. Daar is redelijk eenduidig op gereageerd. Bijna iedereen vindt het logisch dat je meer moet betalen als je een grotere aansluiting hebt. Een aantal respondenten vindt het logisch dat je als zakelijke partij meer betaalt dan als particulier: 'kijk naar de functie van het pand'. En redelijk wat mensen vinden dat je de aansluitkosten moet koppelen aan het verbruik: hoe meer je verbruikt hoe hoger de aansluitkosten. Eén iemand merkt op dat er geen aansluitkosten gerekend moeten worden, omdat het aansluiten zelf niets voorstelt.

Bijlage: lijst met respondenten

Geslacht	Leeftijd	Wijk	Huur / koop
Man	50	Pernis	Koop
Vrouw	70	Delfshaven	Huur
Vrouw	26	Ommoord	Huur
Man	50	Prinsenland	Koop
Vrouw	45	Overschie	Huur
Vrouw	44	Hoogvliet	Huur
Man	66	Terbregge	Koop
Man	65	Ommoord	Koop
Vrouw	39	Zuid	Huur
Man	32	Liskwartier	Huur
Man	67	Lage Land	Koop
Man	38	Pernis	Koop
Vrouw	43	Oosterflank	Koop
Vrouw	39	Slinge	Huur
Man	45	Hoogvliet	Koop
Man	67	Wijnhaveneiland	Koop
Vrouw	28	Agniesebuurt	Huur
Man	25	Centrum	Huur
Vrouw	58	Kralingen	Huur
Man	72	Ommoord	Koop
Vrouw	23	Blijdorp	Huur
Vrouw	42	Oud-Mathenesse	Koop
Man	62	Centrum	Koop
Vrouw	58	IJsselmonde	Huur
Man	35	Schiemond	Huur
Vrouw	36	IJsselmonde	Huur
Vrouw	68	Hoogvliet	Huur
Man	42	Park 16Hoven	Koop
Man	23	Crooswijk	Antikraak
Man	32	Kralingen	Huur
Vrouw	33	Bloemhof	Koop
Vrouw	56	Feijenoord	Koop
Vrouw	26	Rotterdam-West	Huur
Vrouw	23	Rubroek	Huur
Vrouw	37	Agniesebuurt	Koop
Man	78	Hillegersberg	Huur
Man	54	Centrum	Koop
Vrouw	43	Charlois	Koop
Vrouw	67	Liskwartier	Koop